

लोकप्रतिनिधींनी सुचविलेल्या गावांतर्गत रस्ते,
गटारे व अन्य मुलभूत सुविधांच्या कामांबाबत.

महाराष्ट्र शासन,
ग्राम विकास व जलसंधारण विभाग,
शासन निर्णय क्र.विकास-२००९/प्र.क्र.८/प.रा.८,
मंत्रालय, मुंबई-४०० ०३२
दिनांक २४ फेब्रुवारी २००९

प्रस्तावना :-

राज्यातील गावांतर्गत मुलभूत सुविधांच्या विकास कामांना पुरेसा निधी उपलब्ध होत नसल्याने गावांतर्गत सुधारणा करण्याकडे दुर्लक्ष होत आहे. मात्र त्याचवेळी नगरपरिषदांना उत्पन्नाचे साधन उपलब्ध असल्याने, नगरपरिषद परिसरामध्ये मुलभूत सुविधा आवश्यक त्या प्रमाणात पुरविल्या जात असून त्यामुळे नगरपालिका क्षेत्रातील ग्रामस्थांच्या जीवनमानाच्या दर्जात लक्षणीय सुधारणा होत आहे. तथापि ग्रामपंचायतीकडे उत्पन्नाचे साधन उपलब्ध नसल्याने, गावांतर्गत याच मुलभूत सुविधा आवश्यक असूनही योग्य त्या प्रमाणात पुरविल्या जात नाहीत. परिणामी त्यांच्या जीवनमानाच्या दर्जात अपेक्षित सुधारणा होत नाही. वास्तविक नगरपालिका क्षेत्रातील व ग्रामपंचायत क्षेत्रातील नागरिकांच्या मुलभूत गरजा जवळजवळ सारख्याच असतात. मात्र ग्रामपंचायतीकडे त्या प्रमाणात उत्पन्नाचे साधन नसल्याने त्यांना या मुलभूत सुविधा पुरविणे शक्य होत नाही. परिणामी ग्रामस्थांना अनेक अडचणींना तोंड दयावे लागत आहे. गावांतर्गत मुलभूत सुविधांच्या विकास कामांसाठी अनेक लोकप्रतिनिधींकडून वारंवार निधीची मागणी होत आहे.

वरील परिस्थिती विचारात घेऊन, ग्राम विकास विभागांकडे मा.लोकप्रतिनिधींनी त्यांच्या मतदारसंघातील सुचविलेली ग्रामीण भागातील गावांतर्गत रस्ते, गटारे व अन्य मुलभूत सुविधांच्या कामांसाठी विशेष निधी उपलब्ध होण्याबाबतचा प्रस्ताव मंत्रिमंडळास सादर करण्यात आला होता. सदर प्रस्तावास मंत्रिमंडळाची मान्यता मिळाली असून, खालीलप्रमाणे निर्णय घेण्यात येत आहे.

शासन निर्णय :-

मा.लोकप्रतिनिधींनी सुचविलेल्या ग्रामीण भागातील गावांतर्गत रस्ते, गटारे व अन्य मुलभूत सुविधांची कामे विचारात घेताना खालीलप्रमाणे निकष ठरविण्यात येत आहेत :-

- १) सर्व कामांचे सविस्तर नकाशे व अंदाजपत्रके तयार करण्यात येतील.

- २) कामाचा कालावधी सहा महिन्याचा राहील.
- ३) प्रकल्प मंजूर किंमतीपेक्षा जास्त येणारा खर्च संबंधित ग्रामपंचायतीस करावा लागेल.
- ४) या कामावरील गुणनियंत्रणाचे सनियंत्रण स्थानिक स्तर, जिल्हास्तर व राज्यस्तरावरून करण्यात येईल.
- ५) कामे पूर्ण झाल्यानंतर त्याची देखभाल व दुरुस्ती ज्या-त्या ग्रामपंचायतीनी करावयाची आहेत.
- ६) गावांतर्गत रस्त्यासाठी वरील निकषासह खालील तांत्रिक निकषही लागू राहील :-

हे रस्ते टिकावू व्हावेत यासाठी प्रधानमंत्री ग्राम सऱ्हक योजनेच्या धर्तीवर नियोजन, संकल्पन व अंमलबजावणी करता येईल. बहुतांशी गावांतर्गत रस्त्यांचे उन्नतीकरण (मजबूतीकरण) अपेक्षित आहे. गावांतर्गत रस्त्यांचे संकल्पन सद्यःस्थितीत ग्रामीण रस्त्यांना वापरल्या जाणा-या कॉक्रीटच्या रस्त्यांसाठी IRC:SP:६२:२००४ प्रमाणे करण्यात येईल. रस्त्याचे सविस्तर सर्वेक्षण, पाण्याच्या निच-याची तरतूद (गटारे) अस्तित्वातील रस्त्याचा सी.बी.आर., रस्त्यावरून वाहणारी अपेक्षित वाहतूक, स्थानिक साहित्याचा वापर, उपलब्ध जमीन, अतिक्रमण, आवश्यक सी.डी.वर्कस इत्यादी गोष्टीचा विचार करून प्रत्येक रस्त्याचे सविस्तर नकाशे व अंदाजपत्रके तयार करण्यात येतील.

कॅरेज वे एकपदरी म्हणजे ३.७५ मीटर रुंद व त्याच्या दोन्ही बाजूला १ मीटर रुंदीच्या साईट शोल्डर्स, संकल्पनाप्रमाणे क्रस्ट देताना जी.एस.बी., खडीचे थर इत्यादीचा विचार करण्यात येईल. एकपदरी रस्त्यासाठी लागणा-या जमिनीपेक्षा कमी जमीन उपलब्ध असेल अशा ठिकाणी कॉक्रीटचे किंवा कॉक्रीट पेक्हड ब्लॉकचे रस्त्यांचा विचार करण्यात येईल. रस्त्यास अडथळा येत असेल तर आवश्यकता भासल्यास अतिक्रमणे काढण्याची जबाबदारी ग्रामपंचायतीची असेल. हे अंतर्गत रस्ते गावच्या एकूण सांडपाणी व्यवस्थेशी सुसंगत असतील. पाण्याची पाईप लाईन्स किंवा केबल्स इत्यादीच्या क्रॉसिंगसाठी विशेष तरतूद करण्यात येईल.

२. मंत्रिमंडळाच्या निर्णयानुसार लोकप्रतिनिधींनी सुचविलेल्या कामांबाबत प्राप्त मागण्या विचारात घेऊन उपलब्ध निधी वितरीत करण्यासंदर्भात खालीलप्रमाणे कार्यपद्धती निश्चित करण्यात येत आहे.

- १) सर्वात प्राधान्याने गावांतर्गत रस्ते व गटारे ही कामे विचारात घेण्यात येतील. तद्दनंतर अन्य कामे त्याच्या निकडीनुसार व निधीच्या उपलब्धतेनुसार विचारात घेण्यात येतील.
- २) लोकप्रतिनिधींनी सुचविलेल्या कामांसाठी निधी मंजूर करण्याचा निर्णय शासन स्तरावर घेण्यात येईल.

३) लोकप्रतिनिधींनी सुचविलेली गावांतर्गत रस्ते, गटारे व अन्य मुलभूत सुविधांची कामे ही गावाच्या विकासाशी संबंधित असल्याने व ती लहान स्वरूपाची असल्याने, शासन निर्णय दिनांक ३०.६.२००४ अन्वये सदर कामे ग्रामपंचायतीमार्फत करण्यात यावीत. यासाठी उपरोक्त शासन निर्णयानुसार दिलेल्या सूचना व घालून दिलेल्या मर्यादेनुसार प्रकरणपरत्वे रु.५.०० लाखपर्यंतची अथवा रु.१०.०० लाखपर्यंतची कामे त्या त्या ग्रामपंचायतीमार्फत करण्यात यावीत. लोकप्रतिनिधींनी सुचविलेल्या कामांना शासन स्तरावर मंजुरी दिल्यानंतर संबंधित जिल्हा परिषदेच्या मुख्य कार्यकारी अधिकारी यांच्याकडे निधी वितरित करण्यात येईल. मुख्य कार्यकारी अधिकारी यांनी सदर रक्कम मंजूर केलेल्या कामांकरिता खर्च करण्यासाठी त्या त्या ग्रामपंचायतींना सुपूर्द करावी. मंजूर झालेली कामे ग्रामपंचायतीच्या मर्यादेबाहेरील असल्यास, सदर कामे जिल्हा परिषदेमार्फत प्रचलित नियमानुसार करण्यात यावीत. सर्व कामांना प्रचलित नियमानुसार प्रशासकीय मंजुरी व तांत्रिक मंजुरी देण्याबाबत कार्यवाही करण्यात येईल. तसेच कामावर संपूर्ण नियंत्रण संबंधित जिल्हा परिषदेच्या मुख्य कार्यकारी अधिकारी यांचे राहील.

४) सर्व कामांचे पूर्णत्वाचे दाखले व उपयोगिता प्रमाणपत्र संबंधित जिल्हा परिषदेच्या मुख्य कार्यकारी अधिका-यांनी शासनास सादर करण्याबाबत दक्षता घ्यावी.

५) पुढील वित्तीय वर्षापासून लोकप्रतिनिधींनी सुचविलेल्या कामांचा जिल्ह्याचा एकत्रित प्रस्ताव खालील तक्त्यामध्ये वर्षातून एकदाच जुलै अथवा ऑगस्ट महिन्यात जिल्हा परिषदेच्या मुख्य कार्यकारी अधिका-यांनी सर्व कामांचे अंदाजपत्रक तपासून शासनास सादर करावा.

अ.क्र.	लोकप्रतिनिधीचे नाव	कामाचे नाव (गाव, तालुका, जिल्ह्याचे नावासह)	अंदाजपत्रकीय किंमत (रुपये लाखात)	शेरा
१	२	३	४	५

३. सदर शासन निर्णय मंत्रिमंडळाच्या निर्णयाच्या अनुबंधाने निर्गमित करण्यात येत आहे. हा शासन निर्णय संगणक सांकेताक क्रमांक २००९०२२४१२०१००१ अन्वये www.maharashtra.gov.in या शासनाच्या वेबसाईटवर उपलब्ध करण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नांवाने,

वॉल्टर डिमेलो
(वॉल्टर डिमेलो)
कार्यासन अधिकारी, महाराष्ट्र शासन

प्रत-

मा.राज्यपाल, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई

मा.मुख्यमंत्री, महाराष्ट्र राज्य, मंत्रालय, मुंबई

मा.उपमुख्यमंत्री, महाराष्ट्र राज्य, मंत्रालय, मुंबई
मा.मंत्री (सर्व), महाराष्ट्र राज्य, मंत्रालय, मुंबई
मा.राज्यमंत्री (सर्व), महाराष्ट्र राज्य, मंत्रालय, मुंबई
मा.मुख्य सचिव, महाराष्ट्र राज्य, मंत्रालय, मुंबई
मा.अतिरिक्त मुख्य सचिव/ प्रधान सचिव/ सचिव, सर्व मंत्रालयीन विभाग, मंत्रालय, मुंबई
मा.प्रधान सचिव, नियोजन विभाग / वित्त विभाग, मंत्रालय, मुंबई
महालेखापाल (लेखा व अनुज्ञेयता), महाराष्ट्र राज्य, मुंबई/ नागपूर
महालेखापाल (लेखा परीक्षा), महाराष्ट्र राज्य, मुंबई/नागपूर
विभागीय आयुक्त (सर्व)
जिल्हाधिकारी, जिल्हा (सर्व)
अध्यक्ष, जिल्हा परिषद (सर्व)
मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद (सर्व)
मुख्य लेखा व वित्त अधिकारी, जिल्हा परिषद (सर्व)
मुख्य लेखा परीक्षक, स्थानिक निधी लेखा, कोकण भवन, नवी मुंबई
उप मुख्य लेखा परीक्षक, स्थानिक निधी लेखा, नवी मुंबई, पुणे, नाशिक, औरंगाबाद, नागपूर अमरावती
सर्व सह सचिव/ उप सचिव/ विकाअ/ अवर सचिव/ कार्यासन अधिकारी ,ग्राम विकास व जलसंधारण विभाग
निवड नस्ती, पं.रा.८